

poc conegudes, com la intervenció de Felip Mateu i Llopis a favor de l'alliberament de Sanchis Guarner, la notícia sobre la ressenya de Beccaria de l'ALPI al *Bollettino dell'Atlante Linguistico Italiano* (1962) o la referència d'articles de Moll a la premsa balear (1963).

Joan VENY
 Institut d'Estudis Catalans
 Universitat de Barcelona

MARTINES, Josep (2010): *L'anomenat "lo neutre". L'expressió de l'abstracció en català: una aproximació diacrònica*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Institut d'Estudis Catalans, 401 p. («Biblioteca Sanchis Guarner, 72»).

Hi ha qüestions de la llengua catalana, sobretot en la morfosintaxi, que no han gaudit de l'atenció suficient dels gramàtics, els filòlegs i els lingüistes, i que, doncs, no han estat prou aclarides. Entre altres causes possibles, n'hi ha una que, per raons òbvies, és especialment incident en l'existència d'alguns buits: la proximitat i les interferències abusives del castellà, que provoquen adesiara el rebuig a determinades solucions, sense cercar les substitucions pertinents; la prioritat d'arraconar un castellanisme impedeix una anàlisi profunda que trobi el recurs alternatiu veritablement genuí. Paradoxalment, la conseqüència acaba essent que hom no es deslliura del calc de la llengua dominant; així, encara que pugui semblar el contrari, hom no resol allò que es proposava de resoldre.

El cas del valor neutre i pronominal de l'article és un exemple molt eloqüent d'aquest fenomen. Sabem que el català, a diferència del castellà, no té una forma particular per a aquesta funció; sabem també que la forma *el* pot ésser masculina i singular, i pot ésser neutre. Sense entrar en altres consideracions, per a referir-se a l'abstracció s'estableix la tendència a substituir el *lo* incorrecte per *el* i no es té en compte que, a més de la morfologia, hi ha la sintaxi catalana de l'ús pronominal i abstracte, i que molt sovint la ingerència del *lo* té repercussions que van més enllà de la confusió amb *el*, que afecten la construcció específica de les frases; és clar, per exemple, que la correcció d'una oració com **És encomiable lo bé que ho va fer*, no s'hauria de limitar a canviar el *lo* per *el*, sinó que exigeix una altra mena de modificació, com, posem per cas, *És encomiable com ho va fer de bé*, ja que substituir simplement l'article: **És encomiable el bé que ho va fer* no resol la subordinació a l'espanyol. De fet, la sintaxi del català pel que fa a l'expressió de l'abstracció és més acostada a les llengües romàniques i, com en tantes altres solucions, és el castellà que se n'aparta. És cert també que la construcció d'aquesta llengua és molt "econòmica", la qual cosa afavoreix encara més el calc del català, sobretot en els registres menys formals de l'oralitat.

En un sentit diferent, no podem obviar que en el català antic la forma masculina de l'article és *lo*, que ha romàs en els parlars nord-occidentals. Aquesta constatació esdevé argument per a tolerar el *lo* abstracte, com a forma arcaica i no pas com a castellanisme. No és pertinent aquí entrar a fons en aquesta justificació; remarco solament que és fictici defensar el *lo* neutre com un arcaisme genuí. Aprofito l'avinentsa per a fer notar que no és rar que alguns gramàtics partidaris d'acostar la llengua catalana a l'ús més general —i, diguem-ho tot, d'acceptar-hi els castellanismes més estesos— solen cercar emparament en el català medieval, amb una visió diacrònica de la llengua del tot esbiaixada i expressament manipulada a favor de llurs interessos; aquesta estratègia s'aplica, a més de la morfologia i la sintaxi, al lèxic i fins i tot a l'ortografia!

Les gramàtiques més conegudes, en tractar del valor abstracte i pronominal de l'article, acostumen a ésser notablement superficials, fins i tot les que s'han escrit amb pretensions d'exhaustivitat descriptiva. Potser la millor excepció és la d'Antoni M. Badia i Margarit, qui se n'ocupa molt adequadament, des dels seus primers treballs normatius fins a la *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Parlo de manuals, no pas d'articles concrets sobre el tema. Badia relaciona l'abstracció amb la funció determinativa, pròpia de l'article, i la representativa, pròpia dels pronoms; té en

compte que en català antic *el* i *lo* s'empraven com a article neutre; diferencia clarament el castellanisme sintàctic de l'estrictament morfològic, especialment amb la referència als dialectes nord-occidentals; assenyalava que, sense la interferència del castellà, el català hauria trobat espontàniament solucions naturals per a l'expressió de l'abstracció; justifica amb raons d'índole diversa l'extensió arreu de l'oposició *el* per al masculí i *lo* per al neutre, i alhora separa sense concessions el que és el registre col·loquial i vulgar del registre formal o, si ho voleu, la descripció, de la norma.

L'obra de Josep Martines, conscient l'autor del dèficit en els estudis morfològics i sintàctics del català en aquesta qüestió, n'omple molt satisfactòriament el buit i arriba a assolir amb escreix el seu propòsit d'aclariment. Metodològicament, per als seus fins parteix de la teoria dels clítics; l'exposició del treball resulta particularment encomiable per la sòlida i variada documentació de què se serveix. No es deixa enlluernar per condicions teòriques i toca molt de peus a terra quant als textos que analitza, sia pel que fa a la quantitat, sia pel que fa a la qualitat. L'estudi és, en aquest sentit, innovador. Tot un llibre de quatre-centes pàgines dedicades monogràficament a l'article amb valor d'abstracció és prou demostratiu de la voluntat d'afrontar tots els aspectes del problema, per menuts que siguin. Altrament, aquest mateix objectiu converteix l'obra en particularment descriptiva, inevitablement descriptiva; la qual cosa no impedeix que la teorització, l'explicació i l'anàlisi en siguin la part substancial.

La perspectiva diacrònica que adopta Martines és l'única possible per a afrontar qüestions d'aquesta mena; la sincronia tota sola és insuficient. La preparació científica de l'autor li permet d'acabar-se amb textos del període clàssic, però també de l'època moderna (segles XVII, XVIII) i fins i tot de la contemporània (segles XIX i XX). Josep Martines sap molt bé que, per tal d'entendre correctament l'evolució de qualsevol llengua, hem de tenir en compte els diversos registres d'ús; per la qual cosa, ultra la variació diacrònica, considera amb molta atenció els distints graus de formalitat, mitjançant documentació de caràcter diferent; i, encara, no oblidava la diversitat en la procedència geogràfica, que manifesta diversitat diatòpica.

En un altre sentit, fa la comparació amb algunes llengües romàniques: amb el castellà, evidentment, perquè ha estat la que ha trasbalsat l'evolució normal que seguia en català; amb l'occità, el francès i l'italià, que mantenen força similitud amb el català en la solució d'aquesta construcció.

No puc estar-me d'avançar, com fa el mateix autor, una de les conclusions a què arriba, sense ombres de dubte: Pompeu Fabra afrontà adequadament el tema i n'establí una normativa que es justifica plenament. Malgrat l'obscuritat que han generat les constants influències del castellà, sobretot a partir del segle XVI, és evident que el català no ha tingut mai un article específic per al valor neutre; per a l'abstracció s'ha servit de l'article definit masculí o d'altres construccions més complexes, a què suara m'he referit. A partir dels resultats que obté Martines, podem repetir amb Fabra que la distinció entre un *lo* masculí i un *lo* neutre no es fa en la llengua antiga i solament comença a fer-se en català quan hi penetra la incidència castellana, en què el *lo* neutre és un ús molt peculiar dins la Romània.

És cert, tanmateix, que l'expansió que ha tingut en català el castellanisme morfosintàctic fou molt ràpida i àmplia, tot i que mai no ha deixat de conviure amb les alternatives correctes que s'han mantingut espontàniament en alguns parlars. L'"economia" que suposa el recurs al **lo* sens dubte que és un dels arguments més decisius perquè s'hagi assimilat tan pregonament. Martines es pregunta quina deu ésser la intuïció dels qui empen correctament l'article neutre, si el perceben realment com una referència abstracte; creu que la consideració sobretot de la història que fa morfosintàcticament la solució de l'article amb valor abstracte en l'occità pot il·luminar-nos, per la proximitat de les dues llengües; per això en fa molt sistemàticament el seguiment i el contrast.

La voluntat de la visió diacrònica de l'autor no és asèptica: d'una banda, agrupa els casos en què l'expressió de l'abstracció no és interferida pel castellà: des dels orígens fins als segles XV i XVI, i, de l'altra banda, els que ja es ressenten de la seva influència, a partir del segle XVII endavant. Remarca, doncs, les característiques morfosintàctiques i llur rendibilitat en les solucions autòctones, i les divergències sobretot respecte a l'espanyol, però també respecte a l'occità, el francès i l'italià.

A més de l'article, Martines aborda les construccions abstractives dels demostratius (l'article, en definitiva, és originàriament també un demostratiu) i del relatiu.

Elabora un corpus representatiu històric del català i petits corpus de les altres llengües romàniques, els quals són la base per a les seves conclusions, però alhora constitueixen un tresor que resta per a sempre a disposició dels investigadors per tal que, amb un gruix de material tan selecte i tan extens, puguin encara afinar, si cal, les observacions de Josep Martines. Ens adverteix, molt encertadament, que hem de treballar a partir de la llengua escrita per tal d'esbrinar qüestions que caracteritzaven especialment l'ús més freqüent de l'idioma: l'oralitat. Sortosament, la consciència que cal relativitzar el valor de l'escrit a l'hora de treure'n conclusions i el consegüent esforç dels filòlegs i lingüistes per a destriar documents a partir dels quals sigui fàcil deduir la llengua parlada han esdevingut cada cop més normals i han contribuït a separar correctament els dos nivells d'ús lingüístic i a mirar de poder establir graus de formalitat i, doncs, separar allò que devia ésser més propi de l'escriptura culta d'allò que devia ésser habitual en el parlar popular.

Martines presenta en primer lloc la descripció general dels usos en els diversos contextos de l'article definit masculí (/// 'm') en l'expressió de l'abstracció. Classifica el material amb què treballa segons els contextos. Se serveix dels corpus i de tres diccionaris històrics de referència: l'Aguiló, el Català-Valencià-Balear i l'etimològic i complementari de la llengua catalana.

Diferencia l'article definit amb valor abstracte (Art Def /// 'm abs') seguit d'un adjectiu dins locucions que inclouen un adjectiu; seguit d'un participi o d'una locució que inclou participi; seguit d'un sintagma preposicional de valor possessiu o directament d'un possessiu; introduint oracions de relatiu, amb antecedent implícit no humà o amb antecedent global, oracional o neutre; en les codexes de les oracions comparatives de desigualtat, i en construccions superlatives.

Seguint la distinció de Bosque y Moreno, Martines separa el caràcter individuatiu del quantitatiu i assenyala que els exemples del primer valor daten ja dels segles XII i XIII; els del segon, com s'esdevé amb el sentit qualitatiu, són menys freqüents i més tardans.

L'autor aporta exemples del valor d'abstracció de l'article definit en un ventall diacrònic que, com he indicat, va del segle XII fins a les primeries de l'edat moderna; de fet, els que apareixen des del segle XVI endavant constitueixen un material valuós, en el sentit que denoten la continuïtat de les construccions més antigues i l'aplicació de regles de sil·labificació dels clítics, que resisteixen la pressió de la llengua espanyola, amb la solució adés sil·làbica en contextos no vocàlics o amb pausa a l'esquerra i consonant a la dreta, adés asil·làbica, que recolza en la vocal a l'esquerra o a la dreta. No falta esporàdicament la solució *el*, sobretot rere vocal, que funciona com a marca masculina i també neutra. Tot plegat és comparable al comportament dels clítics pronominals, que es repengen també en una vocal o que la incorporen protèticament com a suport, solució, aquesta darrera, que és l'opció del català estàndard i que s'estén també a l'article.

Des de l'anàlisi semàntica, Martines, seguint Maria Josep Cuenca, diferencia dues funcions bàsiques: la determinació o actualització i l'abstracció; l'article, efectivament, no sempre concreta; en frases com «*He comprat el diari*», té més una funció generalitzadora, que no pas determinant; i és justament a partir d'aquesta funció que s'arriba al valor de l'abstracció.

És molt d'agrar la generositat de Josep Martines en l'exposició d'exemples, que, endemés, ordena cronològicament. Destaca els usos que són més abundants, és a dir, més recurrents i, doncs, normals; per exemple, subratlla l'article davant d'adjectiu, que trobem ja en el català dels orígens i que es generalitza com a solució sintàctica en els segles XIV i XV: n'addueix més de cent casos i n'afegeix, encara, d'altres del català del XVI, XVII, XVIII, fins al segle XX. En valorar la freqüència d'aquest ús, Martines considera els àmbits semàntics en què es produeix, la qual cosa li permet de concloure que són més abundosos en els de la justícia, la religió o la filosofia; valora també la variació territorial; té en compte el que ha esdevingut frase feta o locució, i no deixa mai de fer l'esforç de mirar de poder diferenciar el que és el nivell escrit del que és l'oralitat. Pel que fa a la construcció amb adjectiu, Art Def /// 'm abs' + Adj, la més abundant en l'ús de l'article abstracte o neutre, recull 674 exemples, que ens reporta amb els comentaris pertinents de tota mena (p. 51 a 126) i a partir de l'ordenació alfabètica de cada adjectiu (de *accidental* fins a *voluptari*).

La construcció amb participi, Art Def /// 'm abs' + Part, tot i que no té la freqüència de la construc-

ció amb l'adjectiu, és notablement abundant, contra allò que ens podria fer pensar l'ús actual. És un recurs particular en el llenguatge juridicoadministratiu i no manca en usos no formals. En general es tracta de participis passius de verbs transitius i, en menor grau, inacusatius. Hi ha exemples força antics i diversos casos han seguit històricament la tendència a la lexicalització. Aporta 146 exemples, també amb consideracions i matisos diversos, que ajuden a copsar el valor adequat, que va molt més lluny d'una llista no comentada (p. 129-150).

Una altra construcció característica per al valor de l'abstracció és la que inclou un possessiu o una forma gramatical semblant: Art Def // 'm abs' + possessiu. És una solució que es testimonia des del segle XII i és molt rendible en el català antic; és normal que, en lloc del possessiu, aparegui un sintagma preposicional que semànticament hi equivalgui. Josep Martines ens explica i il·lustra les possibilitats de variació d'aquesta fórmula sintàctica i subratlla que davant l'article pot haver-hi la preposició *de* o una base quantitativa, com ara *res*, *tot*, *molt*, *tant* seguida de la preposició *de*. L'occità compta amb una construcció semblant. Aquest recurs ha tingut continuïtat en la parla popular en esquemes com Art Def // 'm abs' + *de* + Pron: *El d'ells*.

Quant a les construccions de l'article abstracte en què apareix un relatiu, Martines separa, com he explicat, dues possibilitats: amb antecedent implícit no humà: Art Def // 'm abs' + *que*, i amb antecedent explícit global, oracional o abstracte: Art Def // 'm abs' + *que/qual*; ambdues es troben en èpoques molt reculades i són d'un valor especial per a l'estudi diacrònic del pronom relatiu; la segona és rebutjada de l'estàndard actual. L'autor s'atura en l'anàlisi de la cliticització de l'article en aquests casos i en destaca la tendència a recolzar-lo sobre les vocals a l'esquerra o a la dreta; dels exemples que addueix, tenen una rellevància particular els que pertanyen als dialectes que avui diferencien el *lo* neutre del *el* masculí i singular.

Dedica uns apartats a l'estudi de l'article // 'm abs' en les codes de les oracions comparatives de desigualtat, de què resulta que han tingut construccions que han sofert transformacions importants al llarg de la història de totes les llengües romàniques; diferencia les codes comparatives preposicionals, comunes arreu de la Romània i presents avui en l'italià i el romanès. Les codes conjuntives, també pròpies de tota la Romània i caracteritzades per una ductibilitat notable en les construccions. Les codes comparatives amb relatiu, les quals suscitaron dubtes en Pompeu Fabra sobre la genuïtat; Martines aporta dades noves que il·luminen el caràcter d'aquestes solucions sintàctiques i donen informació poc coneguda fins ara; poden aparèixer amb relatiu quantitatiu precedit de demostratiu abstracte, i *quant* es presenta en la combinació *tot ço (e) quant*; *quant* pot arribar a ocupar el lloc de *que* en un context intensiu: *Vostres lahors e lo quant mereixeul santes e sants ni-ls àngels bastan dir*. Les codes relatives amb *ço* + *que* es troben ja al segle XII i comencen a minvar a partir de mitjan segle XV. Les codes comparatives adjectives: Art Def + Adj o Part i introduïdes per la preposició *de* són d'aparició tardana i de baixa freqüència d'ús.

Martines es lamenta que encara no tenim prou anàlisis de l'evolució diacrònica de les construccions superlatives. En els textos antics presenten estructures diverses que no sempre coincideixen amb les que són més corrents en el català actual. Ens il·lustra el problema amb exemples en què apareixen els quantificadors *pus* o *més*, i *menys*, amb valors nominalitzats des del segle XIV. Esmenta casos d'expressió de la quantificació superlativa del nom: *lo mes dan es la volta de Abrusso, provincia de grans muntanyes*, avui no gaire freqüent, però prou estesa a l'època medieval, tant en el català com en les altres llengües romàniques.

Una ressenya especial mereix allò que l'autor exposa sobre l'expressió del superlatiu en l'àmbit de la predicació i dels adjunts oracionals o dels complements de verb, que és de gran interès i que, en canvi, no ha cridat prou l'atenció en els estudis del català antic; es tracta dels casos com *al/el més aviat possible*; la variació *al/el* a l'època medieval ha generat dubtes, però Pompeu Fabra va recomanar servir-se de *al*; posteriorment, s'ha generat una polèmica interessant que mostra posicions diferents dels gramàtics que han tractat el tema. Per tal de facilitar el contrast necessari que afavoreixi la comprensió del problema, Josep Martines presenta el desenvolupament d'aquesta construcció amb *al* o *el* en les llengües romàniques i assenyalava que l'opció per *el* ja és present al segle XIV, malgrat que se n'havia

obviat l'existència. Si he dit que calia aturar-se particularment en aquest punt, és perquè fa la impressió que és un dels que més interessa Martines, si no el que més; l'obra que presentem hi incideix de manera molt especial i defensa que la solució amb *el* és igualment antiga i legítima com la solució amb *al*; l'autor destina 62 pàgines a desenvolupar aquest apartat (219-281).

Josep Martines estudia també el valor neutre de l'article definit salat /s/ 'm'. Parteix justament de la base que es tracta d'un article d'ús en textos poc formals; potser exagera a atribuir-li un caràcter massa col·loquial des dels començos de la llengua catalana: no crec que sigui tan escàs a partir del segle XII, com ell afirma, fins i tot quan es refereix als territoris on ha perviscut fins als nostres dies (Balears, part de la Costa Brava, Tàrbena); n'aporta solament tres ocurrences: una procedent d'un text molt antic (segle XII) del Principat i dues més, documentades a Mallorca el 1282; i remarca que són construccions en què l'article va seguit del possessiu, que és l'ús morfosintàctic més antic que trobem per a l'article //l. Esmenta exemples del català modern en què l'article salat es combina amb adjectius. Reconeix que les dades que ha pogut aplegar no li permeten anar gaire lluny, tot i que són objectivament valuoses.

Finalment, Martines fa la relació d'altres recursos per a l'expressió de l'abstracció. Destaca el recurs al demostratiu *ço* i admet que pot confondre's amb la forma del salat *so*, ja que tenen la mateixa etimologia i l'article, com és sabut, no és sinó el producte de la gramaticalització de demostratius. Tanmateix, el comportament d'una i altra forma no és igual, segons l'autor, i la realització fonètica de la *o*, tampoc, afirmació que pot semblar un xic temerària, ja que no és gens fàcil d'assegurar-la, si tenim en compte que hem de partir exclusivament de textos escrits.

El procés de pèrdua del caràcter demostratiu de *ço* ha de tenir com a conseqüència que hi hagi graus diferents de gramaticalització, segons els períodes, i que no sempre resulti fàcil ni clar establir si manté encara el caràcter de demostratiu, del tot o en part, o si ja l'ha perdut completament.

L'esquema sintàctic més freqüent de l'ús de *ço* amb valor d'abstracció és aquell en què apareix seguit de relatiu, al marge de la procedència geogràfica de la documentació i del nivell de formalitat. Martines separa també els casos en què va seguit del relatiu *que* amb antecedent implícit no humà o amb antecedent explícit global oracional o abstracte. Aquesta construcció és molt viva fins al segle XV, però minva després, en favor del recurs a l'article definit //l.

Ço té la variant reforçada *açò*, la qual, pel mateix reforçament, manté més íntegrament el valor semàntic de la mostració. És utilitzat per a l'expressió de l'abstracció en català des de molt antic. Com en el cas de *ço*, el trobem en les frases amb relatiu *que* o *qui*, amb antecedent implícit no humà o bé seguit de SPrep o de possessiu.

Martines també es refereix a l'ús de *allò*, com a solució igualment molt primerenca en llengua catalana amb el valor d'abstracció. Novament, al·ludeix a la construcció amb relatiu i antecedent implícit no humà, seguit de SPrep o de possessiu, i en altres contextos.

Tot i que l'autor en abordar les frases amb *ço*, *açò* i *allò* fa notar la importància del grau de gramaticalització de cadascuna d'aquestes formes, potser podia haver-hi aprofundit una mica més i, doncs, arribar a conclusions més segures i justificades.

Una forma que sovinteja en el corpus despulat per Martines per a expressar l'abstracció és el substantiu *cosa*, que hi apareix seguit d'adjectiu o de participi en una llarga llista d'exemples que mostren la freqüència a recórrer a aquesta construcció. Òbviament destaca la solució amb el relatiu, molt antiga i recurrent, que ha perdurat com a característica del relatiu neutre del català en els nivells més formals. Martines també presenta els casos en què va seguit de SPrep o de possessiu.

Per a construir l'abstracció, un mitjà molt lògic és el que se serveix de noms abstractes, de què tenim documentació abundosa en el català.

I, encara, la solució amb l'article femení, que, almenys des del segle XIII i, amb més freqüència, al llarg del XV, funciona amb aquest valor, precedida de la preposició *a*: *a* + Art Def //l 'f sg/pl' + Adj/Part/N.

He d'acabar aquesta ressenya subratllant la notable importància de l'aportació que ha fet Josep Martines amb el seu excel·lent estudi sobre l'expressió de l'abstracció en català. Amb un mèrit afegit gens banal: sovint treballs molt ben elaborats serveixen per a corroborar, amb tots els matisos que hom

vulgui, allò que ja ha estat estudiat; en el cas d'aquest llibre, Martines elabora les tesis sobre un aspecte sintàctic molt poc estudiat; en fa una anàlisi completa, de manera que, encara que aprofita com és lògic aproximacions d'altres autors, és ell qui obre i tanca una tasca singular i de referència obligada sobre aquesta solució sintàctica. Altrament, l'assaig reeixit de Martines és prou ampli i variat en la cronologia, la diatopia i els registres d'ús, perquè puguem afirmar que constitueix una teoria completa que abasta tota la història de la llengua catalana, des dels orígens fins als nostres dies.

Les disset conclusions amb què tanca l'estudi constitueixen de fet la casuística general que explica satisfactòriament el problema que aborda.

El llibre es clou amb la relació de la bibliografia, separada en dos apartats: el de les fonts despullades, que ens fa conscients de la quantitat ingent de documentació que ha manejat Josep Martines i, doncs, de la força testimonial que tenen les seves consideracions: aplega 2.338 exemples!; altrament, repassant els textos de què s'ha servit, hom s'adona del bon criteri amb què els ha seleccionats. En això ha estat especialment rigorós, la qual cosa li ha permès de plantejar una visió pansistemàtica del català que atorga encara major solidesa a les conclusions. El segon apartat de la bibliografia reporta els estudis que ha seguit, igualment prou amplis i en concordança amb els propòsits que s'imposa.

L'obra conté endemés un punt 7: un annex de solament tres pàgines, on Josep Martines es refereix a exemples d'ús i menes de construccions amb el quantificador *més* en la quantificació superlativa del nom, extrets del Corpus textual Informatitzat de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans.

Ultra felicitar l'autor per la feina exemplar que ha fet, ens hem de felicitar també nosaltres, perquè ens resol essencialment un aspecte gens secundari en la història de la llengua catalana; i hem d'agrair-li, doncs, una aportació que era del tot imprescindible.

Joan MARTÍ I CASTELL
Universitat Rovira i Virgili
Institut d'Estudis Catalans

MARTINES, Vicent (ed.) (2009): *Ausiàs March, poeta universal. 8 poemes d'Ausiàs March traduïts a 25 llengües*. València: Institució Alfons el Magnànim, vol. I, 179 p., vol. II, 634 p.

El títol d'aquest llibre, que consta de dos volums, tradueix la ferma intenció de celebrar l'excel·lència del poeta valencià. Ausiàs March és un dels grans creadors europeus del segle xv, potser el més inventiu —tots els crítics que treballen sobre la seva obra ho diuen i ho han escrit des de fa temps— però avui l'hem de fer conèixer encara més en el món. En aquest sentit, el treball realitzat per Vicent Martines ens sembla admirable. El nostre col·lega ens fa remarcar que, molt aviat, s'han traduït els poemes d'Ausiàs March, ja en el primer terç del segle xvi, i que, entre 1459, data de la mort de l'escriptor, i el segle XXI, s'han publicat diverses traduccions de textos aïllats o agrupats, però molt poques de l'obra completa.

Convençut de la necessitat de divulgar els clàssics valencians a «tantes llengües com fóra possible», Vicent Martines ens fa una proposició ben original que no s'havia formulat mai: per què no traduir vuit poemes d'Ausiàs March a vint-i-cinc llengües practicades en tots els continents habitats? I així, en aquest llibre podem trobar els resultats d'una tasca que va començar el 2001 i que consisteix en realitzar el Projecte IVITRA (Institut Virtual Internacional de Traducció) de la Universitat d'Alacant. Van intervenir 160 investigadors i traductors de 30 universitats d'Europa, Amèrica, Àsia i Àfrica. Les 25 llengües són les següents: espanyol, alemany, anglès, àrab, basc, coreà, farsi/persa, francès, gallec, grec, hebreu, hongarès, italià, japonès, neerlandès, occità, polonès, portuguès, romanès, rus, suec, tagalog/filipí, txec, ucraïnès, xinès.

Els poemes d'Ausiàs March que figuren en el llibre de Vicent Martines són: